

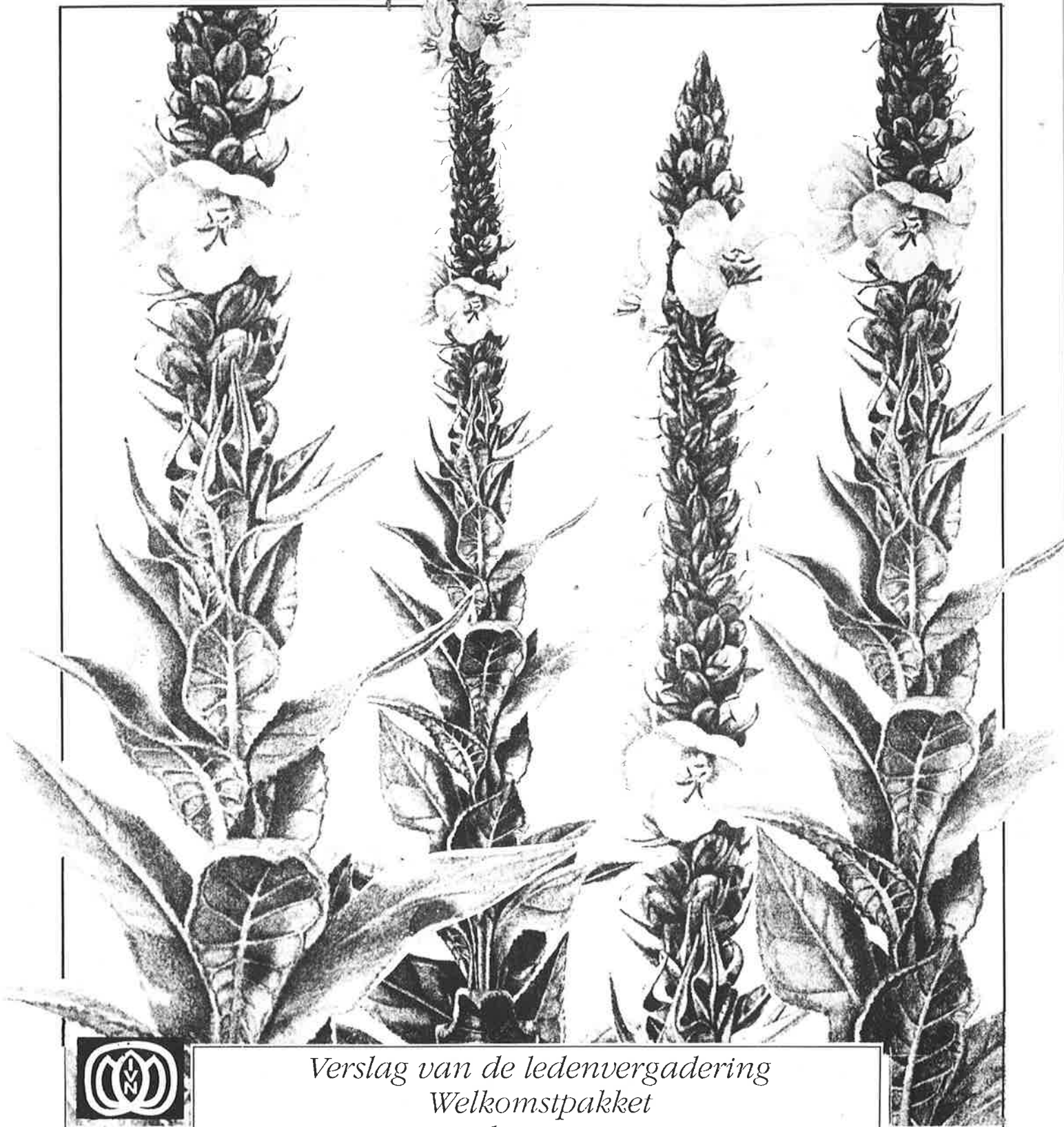
DE TOORTS

32

AUGUSTUS 1993, 11E JAARGANG

Contactblad van het IVN

afdeling Haarlem en omstreken

*Verlag van de ledenvergadering
Welkomstpakket
Gidsencursus
Overleg natuurbeschermingsorganisaties*

IVN ZAKELIJK

"De Toorts" is het contactblad van de IVN afdeling Haarlem en omstreken.
 Het IVN (Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie) stelt zich ten doel: Het bevorderen van natuur- en milieubesef, door het organiseren en stimuleren van edukatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord.

Bestuur van de afdeling Haarlem en omstreken

Voorzitter

A.P. Hagens, Soestdijkstraat 30, 2012 KS Haarlem, Tel.023-312427

Secretaris

Mw. L. Sminck, Van Oosten de Bruynstraat 147, 2014 VP Haarlem, Tel. 023-314763

2e secretaris

Vakant

Penningmeester

Mw. C.C. Allaert, Spaarndamseweg 270 rood, 2021 KB Haarlem, Tel.023-252289

Leden:

H.P.J. van Bakel, De Genestetweg 30, 2061 VC Bloemendaal, Tel.023-257228

Mw. A. Wegman, C.Koetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, Tel.023-352224

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Coördinatoren werkgroepen:

Werkgroep Exkursies: Eric van Bakel, Tel. 023-257228

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023-246488

Werkgroep Groene Winkel: Dorien de Jong, Tel. 02510-35849

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023-352224

Werkgroep Kinderen: Hetty van Halder, Tel. 023-246488

Werkgroep Tentoonstellingen: Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Werkgroep De Toorts: Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Jaarbijdrage (Leden en donateurs) f 25,-

Te storten op girorekening 5007954 t.n.v. IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Leden ontvangen tevens "Mens en natuur" van het landelijk IVN.

Ledenadministratie

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem

Redactie van "De Toorts"

Mw. Y. Beerthuis, Mw. C. Dijkman, Jacq. de Jong, Th. Litjens

Redactieadres

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Distributie van "De Toorts"

Tel. 023-263735

Dit geeft de coördinatoren van de andere werkgroepen een extra taak, namelijk het opvangen en begeleiden van nieuwe leden. Deze informatie wordt verslag van de ledenvergadering

Bijvoet

Welkomstpakket

Excursies: leiden of lijden

Vergrijst de gruttostand?

Gidsencursus

Begroting 1993

Buurtgenoten

Wijzigingen ledenbestand

✗ Twee reizen door Zuid-Afrika (slot)

Meningen en suggesties van lezers

Behoud van de hekslootpolder

EcoTeam

NME persbericht

Overleg natuurbeschermingsorganisaties

Stichting Vogelrijmpenfonds

De voorzitter geeft hierna aan hoe belangrijk een materiaalcoördinator is, er zijn waarschijnlijk bij veel leden spullen van onze afdeling. Deze leden wordt

4

7

8

9

10

11

12

13

15

16

17

18

19

20

21

22

Penningmeester en als voorzitter van de afdeling is blij dat er weer een volledig bestuur zal zijn na deze vergadering. Er is door de leden geen voorkeur gegeven aan tegenkandidaten en Fred Hagens wordt Alweer het tweede nummer van "de Toorts" in vernieuwde, verjongde gedaante ligt voor u. Voor u lezers is het een vertrouwd beeld, dat ons verenigingsblad driemaal per jaar in uw brievenbus ligt. Het lijkt zo vanzelfsprekend, bijna gewoon. Toch is dat slechts de buitenkant van het verzorgen van zo'n blad. Naar binnen toe heeft uw redactie toch nog wel een paar zorgen. Een van die zorgen betreft het steeds weer op tijd en in voldoende mate verwerven van kopij. Het is vanuit deze zorg, dat de redactie meent een beroep op u te mogen doen. Wij redactieleden hebben de stellige overtuiging, dat er onder u IVN'ers zijn, die best wel onderwerpen en ideeën hebben voor het samenstellen van een artikel. De redactie realiseert zich evenwel ook, dat al moge dat zo zijn, mensen er vaak tegenop zien van zo'n onderwerp inhoudelijk en qua omvang en stijl een

inhoudelijke informatie over het gebied van het nationale park.

Kinderen:

In het begin van dit jaar is besloten de werkgroep Scholen in zijn oudpresentabel verhaal samen te stellen. De redactie adviseert u om u niet door deze terechte moeilijkheden te laten weerhouden, maar uw ideeën als vergadering het ware in een concept op te inhouden schrijven. Uw redactie is dan gaarne bereid uw concept zonnig te bewerken tot een uiteindelijk in de Toorts op te nemen artikel.

Tentoonstellingen:

Ook al beseft de redactie, dat het schrijven van tijdschriftartikelen niet ieders vak is, wordt u toch uitgenodigd eens een onderwerp in de sfeer van milieu en natuur, waar u door u geboeid bent of wat u zeer ter harte gaat, aan het papier toe te vertrouwen. Stuur u bijdrage aan de redactie, die op zijn beurt alle nodige hulp zal bieden. In gespannen verwachting zien wij uw bijdrage voor het aanstaande decembernummer tegemoet.

Kopij voor het volgende nummer uiterlijk inleveren vóór 1 nov. a.s.

IVN ZAKELIJK

Verslag van de algemene ledenvergadering, gehouden op 13 april 1993 in het MW2 gebouw te Schalkwijk.

Aanwezig waren:

Werkgroep Exkursies: Eric van Bakel, Tel. 023-257228

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023-246488

Werkgroep Groene Winkel: Dorien de Jong, Tel. 02510-35849

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023-352224

1) Opening

Lieven Schol opent de vergadering en heet alle aanwezigen van harte welkom.

2) N.a.v. verslag 23-11-1992: Het verslag wordt puntsgewijs genomen en goedgekeurd.

3) Ingekomen post

Anneke Wegman vertelt wat de ingekomen stukken zijn en legt de pauze ter inzage.

4) Mededelingen van het bestuur: Er zijn geen mededelingen.

5) Jaarverslagen secretariaat en werkgroepen

- Allereerst wordt melding gemaakt van het feit dat er dit jaar een dieptepunt was bereikt in het tekort aan bestuursleden.
- Er is het afgelopen jaar een nauw contact met Natuur- en Milieucentrum ter Kleef en het Nationaal Park Zuid-Kennemerland ontstaan.

Werkgroep tentoonstellingen uit, waarom het IVN betrokken is bij activiteiten van het Ecodroom.

- De werkgroep cursussen: De twee groencursussen trokken veel belangstelling. De opbrengst hiervan kan aangewend worden voor o.a. nieuw lesmateriaal.

De gidsencursus is in 1992 afgesloten en heeft 27 kersverse natuurgidsen opgeleverd. Drie leden van de werkgroep zijn aan een docentenopleiding van het IVN-district N-Holland begonnen.

- Werkgroep scholen: deze werkgroep heeft voor de officiële opening van ter Kleef een natuurpad uitgezet in de plantentuin van ter Kleef. De samenwerking tussen de werkgroep Scholen en ter Kleef loopt goed.
- De Groene Winkel loopt goed.
- Werkgroep excursies: Het evenement de Knoppendag is weer nieuw leven ingeblazen en trok veel belangstelling. Het afgelopen jaar hadden we een ambitieus programma, hetgeen

derden: Hetty van Halder, Ter aan doen en de 'nieuwe' tentoonstellingen: Jacques de Jong (laten) nog niet zo erg.

De Toorts: Jacques de Jong, Werkgroep excursies werkt met NM-centrum ter Kleef, bij tentoonstelling wordt een bijdrage (Leden en donateurs) afgegeven door het IVN georganiseerd. Het verslag wordt puntsgewijs genomen en goedgekeurd.

gen tevens "Mens en natuur" van hnaal Park Zuid-Kennemerland en excursieleaders cursus 1. Ook het IVN werkt daar aan

Ledenadministratie

De ledenadministratie is in Zwitserlandstraat 82, 2011 JZ, Schiedamschen dijk, Rotterdam. De ledenadministratie wordt verzocht.

- Werkgroep Toorts: de werkgroep heeft een nieuwe drukker gevonden en is zich verder ook geheel aan het vernieuwen. Gevolg hiervan is wel een verhoging van de productiekosten.
- Werkgroep Publiciteit: de werkgroep is een nieuw leven begonnen met redelijk wat leden en een andere coördinator. Er is een nieuwe folder en er wordt hard gewerkt aan een informatiepakket voor nieuwe leden.

Dit geeft de coördinatoren van de andere werkgroepen een extra taak, namelijk het opvangen en begeleiden van nieuwe leden. Deze informatie komt ook in de Toorts. Het bestuur zal zich gaan beraden wat er met niet actieve leden moet gebeuren.

6) Financieel verslag van 1992

Er zijn geen opmerkingen op dit verslag.

7) Verslag van de kascommissie

In het kascommissie hadden zitting: Erna Schreuder, Mieke Wilming en Janny de Vries. Alle boeken zijn bij de penningmeester Lieven Schol thuis nagekeken en zeer correct en nauwkeurig bijgehouden bevonden. De penningmeester wordt décharge verleend.

8) Benoeming nieuwe kascommissie

Janny de Vries wordt hartelijk bedankt voor haar inzet de afgelopen drie jaar in deze commissie. Als nieuw lid wordt Ronald Roorda gekozen.

9) Nieuwe bestuurssamenstelling

Lieven Schol aftredend als penningmeester en als tijdelijk voorzitter is blij dat er weer een volledig bestuur zal zijn na deze vergadering. Er is door de leden geen voorkeur gegeven aan tegenkandidaten en Fred Hagens wordt gekozen als voorzitter, Lya Smink als secretaris en Tineke Allaert als penningmeester. Anneke Wegman wordt herkozen als lid en kan haar tijdelijke functie als secretaris neerleggen. Anneke bedankt Lieven Schol voor zijn inzet in de tijd dat hij lid was van onze afdeling. Ze hoopt dat hij in Arnhem ook weer een actief IVN-lid wordt. Fred laat in zijn nieuwe functie van voorzitter weten dat er even pauze is.

10) Toekomstplannen van de werkgroepen Groene Winkel:

De Winkel wil graag een echte (niet te grote) kraam met een luifel om tegen een kleine bui bestand te zijn. Er moet een kostenplaatje gemaakt worden en vervolgens een verzoek worden gedaan bij het bestuur. N.a.v. dit punt geeft Martin Daalmeyer door dat er ergens een IVN tent moet zijn. Waarschijnlijk bij Joop Cronau, de leden van de werkgroep zullen dat bij hem navragen.

De voorzitter geeft hierna aan hoe belangrijk een materiaalcoördinator is, er zijn waarschijnlijk bij veel leden spullen van onze afdeling. Deze leden wordt verzocht dit door te geven zodat er een overzicht kan worden gemaakt.

Er zijn mi. al eens opgaves gedaan bn. vwb de Toorts

Publiciteit:

Naast het welkomstpakket dat hierboven al is besproken werkt de groep ook aan een beschrijving van die gebieden waar onze afdeling de meeste excursies geeft.

Cursussen:

De werkgroep geeft dit jaar nog een voorjaarsgroenkursus. Een naajaarscursus is nog niet zeker omdat de groep in januari 1994 weer aan een gidsencursus wil beginnen. Verder is de werkgroep betrokken bij de cursus voor excursieleaders van het Nat.park Z.Kennemerland en de Natuuroudercursus. Voor diegenen die zich wel voor de cursus van het Nat.park hadden opgegeven en daarvoor niet zijn uitgenodigd wordt medegedeeld dat er waarschijnlijk een lezingenserie komt met dezelfde inhoudelijke informatie over het gebied van het nationale park.

Kinderen:

In het begin van dit jaar is besloten de werkgroep Scholen in zijn oude vorm op te heffen en de werkgroep voortaan Kinderen te noemen, waarbij het gaat om activiteiten binnen en buiten school. Tijdens de vergaderingen worden dan ook meer inhoudelijke punten besproken, bijvoorbeeld zaken waar je tegen aanloopt met het geven van kindercursies. Komend jaar zal moeten blijken of deze formule werkt.

Tentoonstellingen:

De werkgroep werkt al hard aan het materiaal voor de Paddestoelendag en Polderdag. De werkgroep heeft vaste werkdagen in de maand. Nieuwe leden zullen zeer welkom zijn.

Toorts:

Na 10 jaar Toorts is er gewerkt aan een nieuwe vormgeving en de leden van de werkgroep hopen dat deze nieuwe Toorts aanslaat. Een nieuw lid van de werkgroep is Carolien Dijkman, ze is grafischontwerper van beroep en ook op de hoogte van de technische mogelijkheden van de computer.

Bestuur:

Komend jaar zal het bestuur de nog openstaande vacatures van tweede secretaris, materiaal coördinator en coördinator werkgroep Lezingen proberen in te vullen. Verder zal er gewerkt moeten worden aan het beleidsplan op naar het jaar 2000. Activeren van de leden en een goede vertegenwoordiging naar de verschillende overlegorganen zijn ook belangrijke aandachtspunten.

11) Begroting 1993

Tineke Allaert geeft enige toelichting op deze begroting. De inkomsten van de afdeling bestaat uit de contributie van 141 leden en 120 donateurs. Daarnaast is er een inkomen uit rente van f. 4000,-. Wat betreft de uitgaven zijn de kosten van de Toorts wat omhoog gegaan. Voor het secretariaat is ook een wat hoger bedrag begroot, mede gezien het feit dat er nog een aantal zaken moet worden aangeschaft (printer e.d.). Voor de werkgroepen is een bedrag van f. 3300,- begroot. Omdat de begroting door een misverstand niet kon worden uitgedeeld, zal deze in zijn geheel in de Toorts worden opgenomen.

De werkgroep Toorts geeft aan een lichtbak te willen hebben, als hulp bij de lay-out. Voorstellen voor nieuw aan te schaffen materiaal voor de verschillende werkgroepen moeten naar het bestuur gestuurd worden. Lya stelt voor dat er een oproep in de Toorts komt voor bijvoorbeeld de lichtbak, misschien heeft iemand er nog een ongebruikt op zolder staan.

12) Werk samen aan een schone wereld

Gezien het al late tijdstip geeft Anneke kort aan wat deze actie beoogt en welke elementen er in zijn opgenomen. De actie is op de Dag van de Aarde (22 april) gestart en eindigt op Wereld Milieudag (5 juni). Met elkaar moeten we werken aan een duurzame samenleving. Een van de manieren waarop we daar aan kunnen meewerken is de vorming van een Eco-team in je eigen direkte omgeving. In teamverband wordt dan gewerkt aan een milieuvriendelijker dagelijks leven. Anneke begint zelf in september met een team. Voor informatie kan ze gebeld worden.

13) Rondvraag

Ronald: Kan er voor de eigen leden ook een cursus over de praktijk van het gidsen worden

gegeven. De werkgroep cursussen zal in samenwerking met werkgroep excursies daaraan gaan werken.

Cock:

Heeft een vraag over de markt van het Groene Hart op 22 mei. Geantwoord wordt dat de Groene winkel altijd goed loopt op zo'n markt, maar dat er niet meer door IVN rondleidingen door de tuin gegeven worden.

Janny:

Plien Peeters en Maureen Hulshoff hebben bedankt als lid, wie wil ze een bedankbriefje sturen?

Verder vraagt ze naar wat huisgenootleden moeten betalen, omdat Henk en zij beiden lid zijn, maar slechts eenmaal betalen.

Theo L.:

Van oudsher was er in de Toorts de rubriek 'Van de leestafel', hij zou deze rubriek graag terugzien en vraagt naar de bestuursmededelingen (info-blad van het IVN land.). Dit blad bestaat niet meer, ervoor in de plaats is het blaadje 'Meerblad' gekomen. Het 'Meerblad' staat ook in Mens en Natuur, maar wordt tussentijds ook naar bestuursleden gestuurd. Het bestuur gaat zich beraden over de vraag wie de rubriek op zich gaat nemen.

Martin:

Merkt op dat het 'Meerblad' wel naar de oude bestuursleden wordt gestuurd maar niet naar de nieuwe leden. Lya zal daar achteraan gaan.

Hetty:

Vraagt om een recente ledenlijst. Deze kunnen bij het secretariaat worden opgevraagd. Janny wil graag een lijst met alleen donateurs. Er komt ook een lijst met instellingen die de Toorts krijgen. Een en ander moet nog in de computer worden bijgewerkt.

de secretaris

Deze plant uit de familie van de Composieten, is overblijvend en komt algemeen voor, langs wegen, bosranden, spoorbanen en op braakliggend land.

De vertakte stengels kunnen 50 tot 129 cm. hoog worden, staan rechtop en zijn bruin of roodachtig van tint. De talrijke bladeren zijn veerdelig, met een gladde bovenkant, van boven donkergroen en van onderen witviltig. De bloemhoofdjes zijn klein en staan ge-groepeerd in trossen of aren en zijn bruingeel van kleur. De bloeitijd ligt tussen juli en medio september. De plant heeft een dikke houtige wortelstok, waaraan zeer vertakt wortels zonder uitlopers zitten.

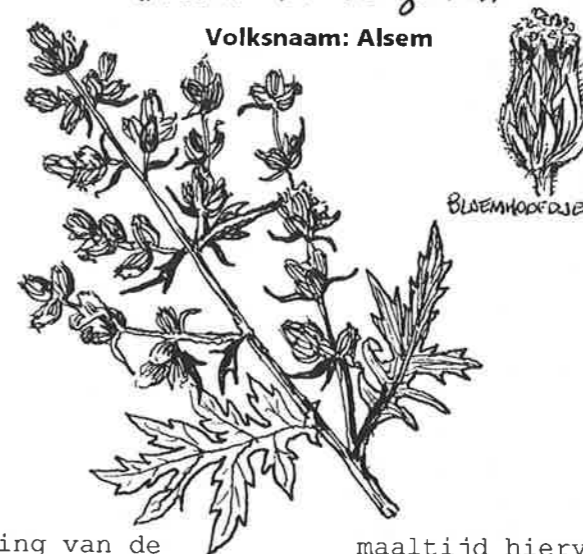
De geschiedenis van de medicinale toepassing van de Bijvoet staat niet helemaal vast. In de middeleeuwse literatuur wordt al wel van Artemisia gesproken, maar omdat dit een verzamelnaam is, is het niet duidelijk of toen ook al van deze plant sprake was. Ook de oorsprong van de naam Artemisia is onduidelijk: hij kan betrekking hebben op de Griekse godin van de jacht, Artemis, maar kan ook evengoed ontleend zijn aan Artemisia, de vrouw van de koning Mausolos van Halikarnasos.

De pluktijd van de Bijvoet is van juli tot augustus. Vóórdat de bloemknoppen zijn opengegaan, worden de bovenste toppen afgesneden en in kleine bosjes te drogen gehangen. Ook de bladeren en de wortels worden gebruikt. Afgerijpte bloemknoppen gebruikt men wel als

⑥ Bijvoet (Artemisia vulgaris)

Volksnaam: Alsem

maaltijd hiervan 1 sherryglas gedronken.

*Ook kan een theelepeltje van het poeder, dat verkregen wordt door gelijke delen bloeiende plant en gedroogde wortels fijn te wrijven, gemengd worden in een glas rode, verwarmde wijn.

*Bij een zwakke lever/galblaasfunctie kan bijvoetthee helpen. Daartoe worden gelijke delen bloeiende toppen en wortels gesneden en onderling vermengd. Van dit mengsel wordt 15 gram gedurende 15 minuten gekookt in 1/4 liter water en daarna 10 minuten getrokken. Elke dag 1 of 2 kopjes drinken van deze thee schijnt de kwaal te verhelpen.

Jacq.de Jong

toekruid bij gebraden gevogelte, of bij varkens- of schapevlees. Ook kan de plant verwerkt worden in salades.

De bitterstoffen en etherische oliën in de Bijvoet kunnen goede diensten bewijzen bij gebrek aan eetlust en zijn goed voor de spijsvertering. Ze zijn bovendien galsecretie-bevorderend en kunnen helpen bij menstruatie-stoornissen. De plant bevat de vitamines A, B1, B2 en C.

Toepassingen:

*Bij spijsverteringsstoornissen en slechte eetlust wordt aan 20 gram gesneden bloeiende toppen en 20 gram gesneden wortel een fles rode wijn toegevoegd. Nadat dit mengsel 2 tot 3 weken heeft getrokken, wordt vóór de

WELKOMST-pakket

Nieuwe leden en donateurs kunnen voortaan uitkijken naar een beter gevuld welkomstpakket. Dit pakket, samengesteld door de werkgroep Publiciteit, wordt na aanmelding toegestuurd en bestaat uit:

1. een welkomstbrief (onlangs herzien door de werkgroep Publiciteit);
2. een acceptgiro;
3. de algemene folder van de IVN afdeling Haarlem en Omstreken (ook pas vernieuwd door de werkgroep Publiciteit);
4. de algemene folder van het landelijk IVN;
5. een aktueel activiteitenprogramma (De Toorts kan pas na verwerking van de acceptgiro toegestuurd worden, maar op deze manier zijn de nieuwe leden/donateurs alvast op de hoogte van alle IVN-activiteiten waaraan ze kunnen deelnemen).

De belangrijkste toevoeging wordt echter slechts aan nieuwe LEDEN toegestuurd. De reden hiervoor ligt in het verschil tussen lid en donateur. Voor wie het niet (meer) weet: DONATEUR wordt diegene die weliswaar het IVN een warm hart toedraagt en ook financieel wil steunen maar, om wat voor reden dan ook, niet zelf actief kan of wil worden binnen de groep. Door LID te worden, geeft men juist aan wel actief te willen zijn.

Maar "actief zijn" kan vele vormen aannemen, bijvoorbeeld les geven aan een Groencursus, tentoonstellingsmateriaal maken, koffie en thee verzorgen, kontakten met de pers onderhouden, enzovoort.

Er zijn in feite zoveel mogelijkheden, dat wij er in principe van uitgaan dat ieder nieuw lid wel wat van zijn of haar gading kan vinden om actief te zijn binnen de afdeling.

In de praktijk kan dit echter tegenvallen, omdat het nieuwe lid een overzicht van al die verschillende mogelijkheden mist. Jammer voor degene die graag actief wilde zijn en jammer voor de werkgroepen die hierdoor een paar enthousiaste handen missen.

Om "nieuwkomers" te helpen wegwijs te worden binnen onze afdeling, heeft de werkgroep Publiciteit daarom alle werkgroepcoördinatoren gevraagd een stukje te schrijven over hun werkgroep. Behalve een algemene indruk van wat de werkgroep tot nu toe gedaan heeft en wat men van plan is in de toekomst te gaan doen, werd gevraagd om concreet een indruk te geven van wat een nieuw lid in de werkgroep zou kunnen doen, hoeveel tijd een en ander kost, welke vaardigheden eventueel goed van pas zouden komen, enzovoort.

Deze stukjes zijn gebundeld in een handzaam boekje dat met het welkomstpakket meegezonden wordt aan nieuwe leden. Zij die al langer lid zijn en overwegen (weer) actief te worden voor de afdeling, kunnen ook dit boekje toegestuurd krijgen. Daartoe dient men Janny de Vries te bellen, telefoonnummer 023 - 331557.

Door middel van het bij het boekje gevoegde antwoordstrookje kunnen (nieuwe) leden aangeven voor welke werkgroep(en) ze belangstelling hebben. De coördinator(en) neemt/nemen daarna persoonlijk contact op door hem of haar uit te nodigen voor de eerstkomende bijeenkomst van de werkgroep. Zonodig verstrekt hij verdere informatie of beantwoordt vragen.

Evenals voorheen krijgen de nieuwe leden na verwerking van de acceptgiro, ons afdelingsblad De Toorts en het landelijk IVN-tijdschrift Mens en Natuur (vijf maal per jaar), terwijl nieuwe donateurs alleen De Toorts ontvangen.

De werkgroep Publiciteit is van plan om in de toekomst het welkomstpakket (zowel voor leden als donateurs) uit te breiden met informatie over natuurgebieden in de regio Haarlem. Er zal meer daarover t.z.t. in De Toorts verschijnen.

Namens de werkgroep Publiciteit

Susan Kerstholt

GEZOCHT!

De cursuswerkgroep zoekt voor de duur van de komende gidsenkursus: (aanvang januari 1994)

Een koffie dame/ heer

die bereid is twee keer per maand op twee verschillende dagen voor de koffie, thee en koekjes te zorgen. Andere werkzaamheden alleen in overleg. Deeltijd arbeid is een mogelijkheid.

Indien u meer informatie wenst of u wilt zich aanmelden voor deze functie dan kunt u contact opnemen met:
Anneke Wegman, tel. 352224
(tussen 18.00 en 19.30)

GALLEN

In samenwerking met het KNNV is er in september een thema-avond over gallen. In de eerste helft van de avond vertelt Kees Langeveld, deels ondersteund door dia's, onder andere over galverwekkers, de verschillende vormen van gallen en de cyclus van een gal (verwekker). Na een korte pauze komt het meer praktische werk bv het determineren van de aanwezige gallen en het bekijken van de binnenkant van een gal. Aan het einde van de avond zullen de vragen die er dan nog zijn over gallen beantwoord worden. Wij hopen dat er naast de KNNV'ers ook veel IVN'ers aanwezig zullen zijn.

Datum: 21 september

Aanvang: 20.00 uur

Plaats: MW2 gebouw, Venkelstraat 99 te Schalkwijk.

De cursuswerkgroep

EXCURSIES: LEIDEN OF LIJDEN

Het geven van een excursie houdt meer in dan kennis spuien over een bloem, boom of vogel.

Er zijn de vragen vooraf: waar ga ik het over hebben (thema), in welke gebied, voor wie is het eigenlijk bedoeld, hoe breng ik mijn kennis op een leuke/ educatieve manier over?

Een coördinator heeft nog meer vragen: hoeveel mensen kan ik verwachten, wat zal ik zeggen als inleiding, op hoeveel gidsen kan ik rekenen, hoe moet het met het voorlopen?

Dit zijn een heleboel vragen waarvan wij hopen dat ze in twee avonden worden beantwoord. Op die twee avonden wordt een video van een excursie bekeken en door middel van werkbladen worden een aantal aspecten van het gidsen besproken. Er kan met elkaar gediscussieerd worden over; wat nu wel en wat niet een goede werkvorm is, of je bij alles wat moet vertellen, of je je aan je thema moet houden, het belang van een goede inleiding, een goede tijdbewaking enzovoort.

Waar het niet over gaat is de inhoud van wat je vertelt. Die kennis moet iedere gids krijgen door het regelmatig lezen van allerlei boeken en tijdschriften en door mee te gaan met andere gidsen.

Data: maandag 1 en 8 november

Plaats: ter Kleef, Kleverlaan 9

Tijd: van 20.00 - 22.30 uur

Wie: IVN gidsen (oud en nieuw)

Meer informatie: Anneke Wegman
De cursuswerkgroep.

veer 1,25 jong per jaar groot moet brengen om de stand op hetzelfde peil te houden. De berichten wijzen erop dat die 1,25 de laatste jaren bij lange na niet wordt gehaald. Er zou zelfs sprake zijn van slechts $\pm 0,1$ jong per broedpaar. De gevolgen hiervan zijn duidelijk: er worden jaarlijks zo weinig jongen geboren dat de populatie snel achteruit zal gaan en op den duur zelfs helemaal kan verdwijnen! Omdat de oudere vogels echter nog niet allemaal zijn overleden, worden de resterende vogels gemiddeld dus steeds ouder: de stand vergrijst.

Nu moeten deze berichten met de nodige voorzichtigheid worden gezien. Zo kleven er aan de berekening van het aantal benodigde jongen dat in een jaar vliegvlug moet worden, een aantal onzekerheden. Met andere uitgangspunten kan het getal beduidend lager komen te liggen. Verder is het zo dat als er inderdaad sprake is van een sterke afname van het aantal jongen dat vliegvlug wordt, dit ook snel merkbaar zal moeten zijn. De stand zal dan nl. binnen enkele jaren fors moeten afnemen. Gegevens van de Samenwerkende Vogel Organisaties Nederland (SOVON) wijzen echter (nog) niet op een sterke achteruitgang van de Grutto.

Er wordt wel eens verondersteld dat er in goede weidevogelgebieden een "overproductie" aan jongen is; er worden dan meer jongen geboren dan nodig om de stand ter plaatse op peil te houden. Deze jongen zouden later gaan broeden in minder geschikte gebieden, waar ze een gering broedsucces halen. Maar omdat ze in die ongeschikte gebieden wel aanwezig zijn, wordt daar geen duidelijke achteruitgang in broedparen gesignaleerd. Sommigen denken dat dit verschijnsel op een groot aantal plaatsen wel eens het geval zou kunnen zijn, maar gegevens hierover ontbreken.

Verder lijkt het erop dat de mogelijk grote sterfte onder Gruttokuikens vooral optreedt in gebieden waar grote aaneengesloten stukken maailand aanwezig zijn. In dergelijke gebieden zijn de ontsnappingskansen voor de kuikens vermoedelijk klein als op grote schaal een groot deel van het areaal in korte tijd wordt gemaaid. Dergelijke gebieden komen echter niet overal voor.

Vanwege het gebrek aan kennis over het huidige broedsucces van Grutto's wordt dit jaar een beperkt onderzoek op touw gezet door de 'Actiegroep Grutto'. De stichting Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland, de Vereniging Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland, de Stichting

Coördinatie Landschapsonderhoud Overijssel en de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten doen daaraan mee.

Het onderzoek bestaat uit poldertellingen en uit slaapplaatsenonderzoek. Bij de poldertellingen wordt omstreeks eind april vastgesteld hoeveel broedparen zich in een bepaalde polder bevinden. Omstreeks eind mei wordt nagegaan hoeveel paren met jongen zich nog in de polder bevinden. Dat geeft een (zeer globale) indruk van het broedsucces. Dit gegeven zal worden gekoppeld aan een aantal kenmerken van de betreffende polder, zoals bv. de tijdstippen van maaien. In het slaapplaatsenonderzoek zal op slaapplaatsen van Grutto's de verhouding tussen het aantal eerstejaars-Grutto's en oudere Grutto's worden vastgesteld.

Maurice Kruk werkt bij Milieu-biologie Leiden

De laatste tijd verschijnen er regelmatig berichten in de media dat het slecht gaat met de Gruttostand in Nederland: de stand zou aan het "vergrijzen" zijn. Wat wordt daar nu precies mee bedoeld? Wat weten we er van? En: wat kunnen we er eventueel aan doen?

De Nederlandse Gruttopopulatie is van groot internationaal belang: zo'n 70-90% van alle Grutto's van West- en Midden-Europa broedt in de Nederlandse graslanden. Bijna elk voorjaar doen zorgwekkende berichten over de Gruttopopulatie de ronde. Door het vroege en op grote schaal maaien gedurende de laatste jaren vrezende vele weidevogelliefhebbers dat de Grutto's nog maar weinig jongen groot weten te brengen. In dit verband wordt vaak gesproken over 'vergrijzing' van de populatie.

De grootte van de totale Gruttostand in een jaar neemt toe door aanwas van nieuwe vogels die worden geboren, en neemt af door sterfte van vogels. Het is duidelijk dat, om de Gruttostand op peil te houden, er voldoende jongen geboren en vliegvlug (volwassen) moeten worden. Het aantal kuikens dat in een jaar vliegvlug zou moeten worden, ook wel de 'verplichte aanwas' (in het engels: recruitment) genoemd, kan worden berekend met gegevens over sterfte. Geschat wordt dat ieder Gruttopaar onge-

In januari 1994 start de cursuswerkgroep met een nieuwe cursus voor toekomstige gidsen en anderzins actieve leden voor onze afdeling. De cursus zal net als de vorige keren twee jaar duren, maar ditmaal zijn het kalenderjaren.

Meer informatie over inhoud, vorm en wat wel en wat niet in de cursus behandeld gaat worden kan je horen op de informatie-avonden. Deze zijn gepland op:

12 oktober in het MW2 gebouw

13 oktober in ter Kleef

14 oktober in ter Kleef

Aanvang alle avonden: 20.00 uur.

Adres MW2: Venkelstraat 99 Schalkwijk

" ter Kleef: Kleverlaan 9 Haarlem

Iedereen die mee wil doen aan de gidsenkursus wordt verzocht bij een informatie-avond aanwezig te zijn. Pas na deze avonden bestaat er de mogelijkheid zich op te geven voor de cursus.

De cursuswerkgroep

Ook dat zal een (globale) indruk kunnen geven van het broedsucces. Aan beide onderzoekjes zitten de nodige haken en ogen maar in ieder geval zal het een beter beeld kunnen opleveren dan tot dusver het geval is. Als het onderzoek slaagt, zal dat volgend jaar op grotere schaal plaatsvinden. Dan kan er, zo nodig, wellicht ook gericht actie worden ondernomen. Daarbij zal in samenwerking met agrariërs naar oplossingen kunnen worden gezocht. Want dat de Grutto een plaatsje in het Nederlandse grasland verdient, is ook voor veel boeren een vanzelfsprekende zaak!

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot: Actiegroep Grutto, p/a NLB Zuid-Holland. Postbus 558, 2800 AN Gouda. tel. 01820 - 24500.

Iedereen weet dat spinnen hun ingenieuze webben maken om insecten te vangen. Die insecten dienen als voedsel. Maar in de lente zijn er weinig insecten en is de voedselsituatie voor de spin niet zo rooskleurig.

Volgens Risa B. Smith en Thomas P. Mommsen van de University of British Columbia houden de spinnen zich dan in leven met stuifmeel en microben. Deze kleine deeltjes blijven aan de draden van een web kleven. De spin eet dan zijn hele web op en maakt vervolgens een nieuw. Dit fenomeen hebben de onderzoekers ontdekt bij spinnen van de "Araneous Diadematus" soort. Ze willen nu gaan kijken of er nog meer vegetarische soorten zijn.

BEGROTING 1993

INKOMSTEN

Leden	141			
af: huisgenootlid	5	à	f 4,--	f 20,--
gewone leden	136	à	- 25,--	3.400,--
Donateurs	120	à	- 25,--	2.780,--
Subtotaal				f 6.200,--
Overige inkomsten				
Rente: BAG-rekening				3.275,--
Spec. sparen deposito				770,--
Plusrekening Giro				75,--
TOTAAL				f 10.320,--

UITGAVEN

Toorts:				
Nieuwe Uitgave drukkosten	f 1.000,--			
Verzendkosten	- 50,--			
Materiaal	- 50,--			
Kosten per nummer	f 1.100,--	3X p.jr.	f	3.300,--
Werkgroepen, activiteiten enz.			-	3.310,--
Subtotaal			f	6.510,--
Secretariaatskosten	1.000,--			
Zaalhuur extern tbv werkgroepen	250,--			
Bijdrage Kamer v. Koophandel	60,--			
Totale overheadskosten			f	1.310,--
Afdracht Landelijk Buro; ½ van ledeninkomsten			-	1.700,--
Duurzame artikelen:				
Kast NME-centrum	300,--			
printer, software computer ed.	500,--			
			-	800,--
TOTAAL			f	10.320,--

Zoals u weet heb ik een zwak voor dieren die van vochtige plekken houden. Deze buurtgenoot voelt ook graag nattigheid, en heeft zich een vaste plaats veroverd in sprookjes, folklore en kinderliedjes. Vroeger was hij zeer talrijk in Nederland, tegenwoordig is het beestje een beschermde diersoort. Gelukkig is hij nu aan een comeback bezig, en wordt zijn stem weer gehoord in het land. Maak kennis met de groene kikker, bewoner van niet te nette poldersloten, en raak op hem verkikkerd.

Rana esculenta zoals de groenekikker deftig heet komt algemeen voor in het land, en zijn bruisend leven speelt zich voornamelijk af in en rond het water. Zijn kleur varieert van licht- tot donkergroen, en hij heeft drie lichte strepen over de rug. Deze kikker is een bezig baasje, dat dag en nacht actief is, voornamelijk met eten vergaren. In culinair opzicht is zijn wereldbeeld niet echt gecompliceerd: alles wat klein is en beweegt komt in aanmerking. Wormen, slakken, visjes en insecten hebben zijn belangstelling. De kikker heeft een engelengeduld, en kan urenlang doodstil naar prooi uitkijken. Behalve geduld heeft hij ook nog sterk uitpuilende ogen die hem een gezichtsveld van 360° geven. Hiermee krijgt hij een prima inzicht in wat er zoal aan eetbaars om hem heen is. Als hij zijn prooi in de kijker heeft slaat hij in een flits zijn kleverige uitklapbare tong er om heen en werkt zijn hapje zonder kauwen naar binnen. Aangezien het kikkercriterium voor voedsel "klein" en "bewegend" is kan het gebeuren dat hij zich vergrijpt aan een jonge soortgenoot die zonder gewetensbezwaren verslonden wordt. Van je familie moet je het maar hebben.

Op zijn beurt staat de kikker op de menulijst van o.a. snoeken, reigers, ooievaars, ratten en egels. Het is dus zaak je als kikker zo roerloos mogelijk te houden als iets groots nadert, want dat kan een hongerige vijand zijn. De grootste vijand die een schuldeloos amfibie echter kan hebben in deze tijd is de mens. Door diens toedoen is menig rommelig boerenslootje en prettig poeltje verdwenen en zijn de leef- en broedgebieden van kikkers opgeofferd aan de prachtige vooruitgang. In ons kikkerlandje waren de kikkers bezig het loodje te leggen. De laatste tijd gaat het gelukkig beter met de groene kikker en winnen de kikkerekoren aan kracht, maar de dreiging is er nog steeds. Luidruchtig kikkergezang zult u in de winter nimmer horen, want dan houdt hij diep ingegraven in de modderbodem van zijn woonwater een ferme winterslaap. De maanden van dolle ijspret en elfstedentocht gaan aan hem voorbij. Het beetje zuurstof dat hij dan nodig heeft neemt hij op door zijn dunne huid. Pas als het voorjaar zich aandient komt de kikkergemeenschap tot leven, en spoeden de beestjes zich naar hun geboorteplek voor de kikkerbruiloft. Van kouwe kikkers is dan geen sprake meer: de heren verzamelen zich op een bepaalde plek bij het water en geven met behulp van een paar kwaakblazen met luider stem uiting aan hun verlangens. Als het veel grotere vrouwtje zich aandient zwijgt hij stil en hijst zich op haar rug, waarbij hij haar onder de oksels omklemt. Om zich te verzekeren van een stevige zit heeft de man in deze periode copulatieborstels ontwikkeld: een verhoorde huid op bepaalde plekken van het kikkerlijf die hem een goed houvast geven. Nu wordt wel eens gezegd dat het oog

der liefde scherp ziet, maar die wijsheid gaat voor een kikkerman niet op. Alles wat ruwweg de grootte van een wijfje heeft en beweegt wordt geënterd en innig omhelsd. Zo kan het gebeuren dat een nietsvermoedende vis of een onschuldig dobberend stuk modder een amoureuze kikkerheer op hun dak krijgen, die er soms even over doet om zijn vergissing te bemerken. Maar als een kikkerpaartje elkaar gevonden heeft kan het dagenlang in liefdevolle omarming bijeen zijn. Kikkers op vrijersvoeten leveren geen half werk, dat mag duidelijk zijn. De eieren worden door het vrouwtje losgelaten en door het mannetje uitwendig bevrucht. Vervolgens worden de eierklompen, beter bekend als kikkerdril, in ondiep water aan waterplanten vastgehecht. Om de eieren zit een gelatineachtige laag die opzwelt zodra het met water in aanraking komt. Een kikker-vrouwtje kan met gemak 10.000 eieren van 2 mm produceren. Dat is geen overbodige luxe want zowel eieren als jongen zijn zeer in trek bij vissen, eenden, libellen en larven van waterkevers. Met zoveel kapers op de kust is het niet moeilijk te raden wat met het overgrote deel van de jongen gebeurt. Op hulp van liefhebbende ouders hoeven de spruiten van groene kikkers ook niet te rekenen, die hebben alweer andere dingen aan het hoofd. Een week na het afzetten van de eieren wriemelt de larve de vrijheid van het water in. Erg levendig is hij dan nog niet: onbeweeglijk hangt de kleine aan zijn eiomhulsel en ademt door uitwendige kieuwen. Maar al spoedig wordt het kikkerkleutertje actiever en ondernemender als ogen en mond verschijnen en het staartje uitgroeit. Een kikker-visje lijkt in niets op zijn ouders, en heeft in dit stadium een stevig kakelement dat een soort snavel vormt met scherpe tandjes waarmee het algen en plantaardige en dierlijke resten verorbert. Inmiddels is het een vrij zwemmend kikkervisje geworden, en wie heeft niet in zijn/haar jeugd jaren jampotten vol kikkernageslacht zich zien ontwikkelen van zwemmende komma tot minuscuul kikkertje? In de drie maanden die het grut nodig heeft om deze krachttoer te verrichten gebeurt van alles met ze. Tegen het eind van de kindertijd ontwikkelen zich eerst de lange achterpoten, de voorpoten pas net voor de gedaanteverwisseling. De staart en de inwendige kieuwen raken ze nu ook kwijt, en de kleinen moeten regelmatig naar

de oppervlakte om via splinternieuwe longen lucht te happen. Het snaveltje wordt ingeruild voor een kikkerbekje. Als het jonge kikkertje nog maar een onbeduidend staartstompje heeft waagt het zich aan land en ruilt zijn vegetarisch menu in voor dat van een vleeseter. En dan zit een minuscuul kikkertje van 3 à 5 mm in een wereld vol gevaren, en het moet drie jaar wachten voordat het zelf aan een bevredigend sexleven kan gaan deelnemen. Aangezien de eieren van de groene kikker pas in juni worden afgezet is het augustus voordat de kleinen hun gedaantewisseling ondergaan. Er zijn dan ook jonge groenen die dit nog even uitstellen en eerst op het land ondergronds gaan overwinteren om pas het volgend voorjaar de sprong naar de volwassenheid te maken.

Voor elke kikker, jong of oud, is droogte de ultieme gruwel. Als amfibie heeft hij een zachte dunne huid, waardoor direct lichaamsvloeistof verdampst.

Bij droogte kan het arme beest de helft van zijn gewicht kwijtraken door verdamping en deze uitdroging kan leiden tot de dood. In voorkomende gevallen zoekt een verstandige kikker een veilig en vochtig onderkomen en wacht op betere tijden. Forse kou is ook niet echt geliefd bij de gemiddelde kikker. Als koudbloedig dier heeft hij geen constante lichaamstemperatuur, maar deze schommelt met de temperatuur van de omgeving. Het gevolg is dat bij koud weer een kikker niet erg springerig is, en onder de 10 °C krijgt hij geen hap door de keel, daar is hij dan te sloom voor. Dan kun je als gevoelige kikker maar beter gaan slapen. Nu is het niet zo dat ze zulke koukleumen zijn dat ze nergens tegen kunnen. Zowel volwassen kikkers als hun in eieren verpakte nageslacht kunnen 12 uur vrieskou doorstaan zonder dat zij daar blijvende gevolgen van ondervinden. Waar ze niet tegen kunnen is vervuild water en het verlies van hun plassen en sloten waar ze van afhankelijk zijn. Het is te hopen dat het gekwaak van verliefde kikkers nog lang te horen zal zijn in onze binnenwateren, en dat er tot in lengte van dagen "Kikkertjes al in een boerensloot" mogen zitten. Kikkers zijn geen betoverde prinses en prinsessen maar kwetsbare amfibieën die onze bescherming nodig hebben. Het staat u echter geheel vrij er eentje op te pakken en te kussen, want je kunt niet weten, en wat zijn wij zonder dromen.....

Yvonne Beerthuizen

wijzigingen ledenbestand

Correspondentie aan Mw.J.de Vries
Zwitserlandstraat 82
2034 BN Haarlem.
Tel. 023-331557.

Nieuwe leden

dhr. J.L.M. Dijkman
 Weldam 64
 2036 CJ Haarlem
 tel: 363425

mw. S. Hentenaar (huisgenoot/lid)
 zie boven

mw. J. Harlemink
 Johan van Vlietstr. 80
 2013 AR Haarlem

C. Kalkman
 Maanbastion 378
 1991 RG Velserbroek
 tel: 389522

J.J. Kuipers
 Dolfijnstr. 21
 2024 VT Haarlem
 tel: 276826

T.C. Mattie
 Dennenlaan 79
 2451 XN Leimuiden
 tel: 01721- 9709

dhr. J. Rooymans (huisgenoot/lid)
 Snelliusstr. 40
 2014 EA Haarlem
 tel: 246488

dhr. B. Smit
 Reigerstr. 68
 2025 XE Haarlem
 tel: 378460

Nieuwe donateurs

mw. G. Carpenter-Löbler
 Wulverdenlaan 209
 2071 BL Santpoort-noord
 tel: 375480

M. Sonneveld
 Verspronckweg 139
 2023 BE Haarlem
 tel: 254969

R.M. van der Top
 Nw. Groenmarkt 12
 2011 TW Haarlem
 tel: 327991

dhr. A.T. Withagen
 K. van Manderstr. 90
 2014 VH Haarlem
 tel: 310822

Verhuisd

J.W. Hilbers (donateur)
 nieuw adres:
 Schotlandstr. 12
 2034 LE Haarlem

dhr. L. Melman (lid)
 nieuw adres:
 Sterrebosstr. 13
 2013 PA Haarlem
 tel: 425276

dhr. L. Schol (lid)
 nieuw adres:
 Hoedekenskerkestr. 56
 6845 AR Arnhem
 tel: 085- 818789

Opgezegd

dhr. P. Koot
 Santpoorterstr. 64
 2023 DD Haarlem

dhr. L. Mutsaers
 B. v. Suttnerstr. 217
 2037 LL Haarlem

dhr. W.J. Wiers
 Offenbachlaan 72
 2102 ZP Heemstede

twee
REIZEN
 door
ZUID-AFRIKA
 (slot)

In Namakwaland, het uiterste noordwesten van Zuid-Afrika, komen, behalve de in mijn vorige artikel genoemde kokerboom en halfmensen, nog vele andere planten voor die je nergens anders in dit land ziet en die in het Zuidafrikaans zo "lekker" klinken. Wat dacht u bijvoorbeeld van de "Kanniedood" (Pelargonium), zoals de naam al doet vermoeden een plant die niet stuk te krijgen is in deze voor plant en dier zo hardvochtige biotoop. Ook kwam ik vetplanten tegen met namen als "Skoonma-se-tong" (uiteraard met een héél scherp blad!), "Hoenderpoot", "Haaiebekkie" en "Olifantsvoet", uit de bast waarvan cortisone wordt vervaardigd. Maar... elk jaar regent het hier in het voorjaar (augustus/september) een paar dagen en dan voltrekt zich het wonder van de "bloeiende woestijn": zover als het oog reikt, bloeit dan ongeveer een week lang de hele aarde in de meest exotische kleuren. In die korte spanne tijds groeien dan de planten op, maken bloemen, vormen zaad en laten dat zaad, gedroogd, weer op de grond vallen. Dan verdort alles weer en is het wachten op het volgend voorjaar, wanneer dit wonder zich zal herhalen.... In Namakwaland logeerden we bij twee gezinnen, ook schapeboeren, die hun woonstee, hun "plaas" hadden op respectievelijk 15 en 18 km. van het "teerpad", de asfaltweg die door dit gebied loopt. Moet je nagaan: een oprijlaan naar je huis over een afstand van Haarlem naar Amsterdam! Vanwege de droogte en het dorre land rekenen zij dat hier 1 schaap 10 hectare nodig heeft en dan moet u maar eens proberen na te gaan wat voor een gedeelte van Nederland een boer moet bezitten om zo'n 8000 schapen, een noodzakelijk bezit om van een goed inkomen verzekerd te zijn, te kunnen laten grazen....

Heel apart waren hier ook de Augrabies-watervallen, waarvan ik tevoren nog nooit had gehoord, maar die toch, na de Niagara en de Victoriawatervallen, op de wereld de derde in belangrijkheid zijn. In een schitterend maanachtig landschap stort zich de grote waterval met een oorverdovend lawaai in de diepte. Een ervaring die ik niet licht zal vergeten.

Langs de Atlantische Oceaan onze tocht naar het zuiden vervolgend, zagen we op het Vogeleiland in Lambertsbaai hoe ook in de vogelwereld de "Apartheid" van zich kan doen spreken: duizenden Malgasse's (Kaapse Janvangenten) en honderden "trekduikertjes" (een aalscholversoort) zitten als twee levende witte en zwarte dekens te baltsen, te broeden en te kwetteren. Weliswaar vlak naast, maar beslist niet dóór elkaar!

We vervolgden onze reis langs de Atlantische Oceaan via Kaapstad, Kaap de Goede Hoop (waar je je als Nederlander toch wel de rillingen over de rug voelt lopen als je beseft dat hier die nietige VOC-schepen, als ze tenminste niet met man en muis waren vergaan, de "Kaap rondden") en Cape Point, op een steenworp afstand van Kaap de Goede Hoop, waar de Atlantische en de Indische Oceaan elkaar ontmoeten. In het achterland, waar de lekkere Kaapse wijnen vandaan komen, staan die zo typische witte namaak-Hollandse huizen, de "Cape Dutch Houses", in en rond het verrukkelijke stadje Stellenbosch, prachtig wit afstekend tegen een zeer groen landschap.

Ons volgend doel was Oudtshoorn (Hoort u hoe Hollands het hier allemaal klinkt? Het leuke is dat je in heel Zuid-Afrika Nederlands kunt spreken en dat je elkaar heel goed kan **verstaan**, als beide partij-

en maar hun best doen om niet te "vinnig" te spreken). Oudtshoorn is vooral bekend om zijn Gango-(druipsteen)grotten en zijn struisvogelfarms. Zoals overal elders schapen en "springbokkies" grazen, lopen hier struisvogels naar voedsel te zoeken. Hoewel, zoals ik uit eigen ervaring weet, een struisvogelbiefstuk beslist niet te versmaden is, is het de telers hier met name begonnen om de veren die nog altijd gretige afnemers vinden. Na een excursie naar een struisvogelfarm is het misschien niet helemaal diervriendelijk, maar wél gemakkelijk een wedren op de rug van die vogels zich te zien afspelen!

Zittend in de tuin van onze gastvrouw en bezig haar woning in een tekening te verveeewigen, kreeg ik de schrik van mijn leven toen ik plotseling, zo maar uit het niets vandaan, boven mijn hoofd een oor-

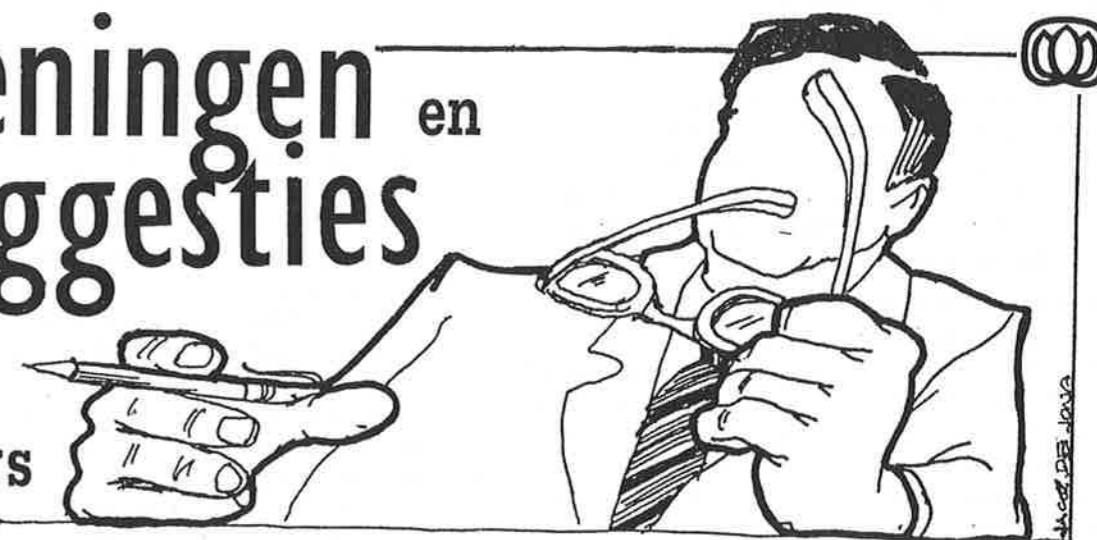
verdovend lawaai hoorde. Angstig opkijkend, bespeurde ik een twintigtal grote donkere vogels die neerstreken in een boom in de tuin van de buurman. Bij navraag bleken het Hadede's te zijn, een ibissoort die, zoals bij ons de spreuwen, een slaappleats voor de nacht zochten....

Het laatste traject van onze rondreis door westelijk Zuid-Afrika, de befaamde Tuinroute langs de Indische Oceaan, viel, naardat we daar zoveel loftuizingen over hadden gehoord, een beetje tegen. Maar dat zal wel komen omdat we, na al die ongelooflijke verschillen in natuur en landschap, misschien wat oververzadigd waren van de indrukken die dit land, de "wereld in één land" zoals de bewoners het zo graag noemen, bij ons, "overseeërs" hadden achtergelaten.....

Jacq. de Jong

meningen en suggesties

van lezers

Haarlem, 18 mei 1993

Geachte redactie van "De Toorts",

Niet alleen u prijst zich gelukkig met het verschijnen in april van de 31e Toorts in vernieuwde vorm, ook ik heb genoten tijdens het doornemen van ons fraaie verenigingsblad! In één en hetzelfde nummer konden de lezers zich verdiepen in hun buurtgenoten en een reis maken door Zuid-Afrika... Met het uitspreken van de wens dat u ons nog lang kunt en wilt in- en voorlichten via de Toorts, verblijf ik

groetend,

(verkort weergegeven)

E.Dijkstra

In een P.S. vermeldt de heer Dijkstra:

Geïnteresseerden kunnen bij mij afhalen: "Natura" van de KNNV, jaargangen 1969 t/m 1992 en "Het Vogeljaar", tweemaandelijks tijdschrift voor Vogelstudie en Vogelbescherming, jaargangen 1960 t/m 1992.

Engelbert Dijkstra, Indischestraat 131, 2022 VS Haarlem.

SAMENVATTING VAN HET RAPPORT "DE HEKSLOOT-POLDER, EEN AFRONDING"

Onder deze titel is onlangs het derde rapport verschenen van de Vereniging tot Behoud van de Hekslootpolder. Er worden lijnen in uitgezet voor inrichting van de polder.

De Hekslootpolder is als open gebied in stand gebleven dank zij Fort Spaarndam-Zuid. Vanuit o.a. dit fort moest Amsterdam verdedigd worden en de polder fungeerde als vrij schootsveld. Zoals met andere open gebieden gebeurde, dreigde ook de Hekslootpolder volgebouwd en zelfs vergraven te worden tot surfplas. Deze bedreiging is van de baan, maar een volgende ligt alweer op de loer: het plan voor een brug over het Spaarne naar de Waarderpolder, waarvan de aan- en afvoerwegen een deel van de Hekslootpolder zullen doorsnijden.

De uitgangspunten van de vereniging, met intussen meer dan 1000 leden, is het in standhouden en bevorderen van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. In het inrichtingsrapport is een agrarisch gebruik van de Hekslootpolder, met ruimte voor de recreant, als basisvoorwaarde gesteld.

Omdat een overwegend agrarisch beheer onmisbaar is voor het voortbestaan van de weidevogels, mag het gebied niet versnipperd worden en zijn de fiets- en wandelpaden in de randen van het gebied gepland. Er is een kemphanenplas en een oeverwaluwand in het rapport opgenomen, terwijl nieuwe poelen, behalve de vogels, ook padden, kikkers, insecten en waterplanten ten goede moeten komen. Ook is gedacht aan een vogelhut en andere vogelobservatiepunten.

Straks kan om de hele polder gewandeld en gefietst worden, het middengebied blijft onaangetast. In het westelijk deel, grenzend aan de bebouwde kom van Haarlem, is meer rekening gehouden met recreanten: hier wordt een aantrekkelijke groenstrook gecreëerd, als ook informatiepanelen, lig- en plukweiden en rustplaatsen. De paden worden van het mid-

dengebied gescheiden door een brede sloot. Het beheer aan de oostzijde is gericht op uitbreiding en terugkeer van planten van vochtige graslanden, zoals de Echte koekoeksbloem.

Op verschillende plekken groeit al riet, dat op een aantal plaatsen voor rietvogels en insecten zal worden uitgebreid. Het beheer van de rietkragen dient er op gericht te zijn dat er altijd overjarig riet staat ten behoeve van deze vogels en insecten.

Door in het noordoostelijk deel van de polder, de Oud-Spaarndammerpolder, het waterpeil 's winters te verhogen, kan hier een drassig gebied ontstaan, dat overwinterende vogels zeker zal aantrekken. 's Zomers wordt het waterpeil op zo'n niveau gebracht, dat hier vee kan grazen.

Het Assendelver voetpad, een voormalig kerkepad voor mensen uit Assendelft die in Schoten naar de kerk gingen, is het enige fiets/voetpad dat door de polder voert. In de sloot langs dit pad worden de oevers zo ingericht, dat deze een geleidelijke overgang naar het water vormen. Hierdoor ontstaan ondiepe zones, waar waterplanten kunnen groeien, dieren het water in en uit kunnen gaan, vissen hun eieren afzetten en steltlopers voedsel zoeken.

Voor de uit 1674 daterende boerderij Noord-Akendam wordt voorgesteld hier een informatiecentrum over natuur en milieu van het veenweidegebied onder te brengen. Het terrein naast de boerderij kan gebruikt worden voor een kleine hoogstamfruitboomgaard en demonstratiekasten van een imkervereniging.

Bij de voorstellen voor fort Spaarndam-Zuid ligt de nadruk op het benutten van de ecologische potenties die de liniewal biedt. De sterke verschillen van hoog naar laag, van voedselarm naar voedselrijk, van droog naar vochtig en van zon naar schaduw, bieden veel kansen voor het ontstaan van een gevarieerde begroeiing. Daarnaast wordt voorgesteld de huidige beplanting van het fort, die vooral uit wilgen en populieren bestaat, aan te vullen, c.q. te vervangen door ecologisch meer interessante soorten als elzen, linden en iepen.

Het inrichtingsrapport is te bestellen door fl. 7,50 over te maken op postbankrekening 5038962 van de Vereniging tot Behoud van de Hekslootpolder te Haarlem, onder vermelding van "De Hekslootpolder, een afronding".

Marga Kuyper

EcoTeam Programma

Naar een milieuvriendelijker dagelijks leven

Bodemvervuiling, ontbossing, aantasting van de ozonlaag. Het moet anders en kan ook anders met ons milieu! Die overtuiging groeit wereldwijd. Het probleem ligt bij het feit hoe te beginnen aan die verandering van het milieu en wat kunnen we er zelf aan doen? En maakt het echt iets uit wat ik doe?

Op die gedachte van wel willen maar niet weten hoe, is het Global Action Plan for the Earth, kortweg GAP, gebaseerd. Het is een internationaal actieplan voor het behoud van de aarde. Het biedt ons een praktische methode om ons dagelijks leven milieuvriendelijker te maken.

Besparing

Een huishouden van drie personen kan gemiddeld per jaar besparen:

700 m³ gas
1000 kWh electriciteit
45000 liter water
900 kg afval
250 kg papier
500 liter benzine
4250 kg CO₂ (gas, electriciteit en benzine)
f1500,-

EcoTeam programma

Hoe weet u nu wat ú mogelijkheden zijn, wat ú kunt doen (of laten)? Om dat uit te zoeken ervan uitgaande dat niet ieder huishouden hetzelfde is en iedereen andere eisen stelt, is het EcoTeam Programma ontworpen. Met dit uitgeteste programma kunt u na zes maanden een milieuvriendelijker huishouden voeren en zo een bijdrage leveren aan het behoud van onze aarde. Het programma bestaat uit drie belangrijke onderdelen, nl.:

- Een werkboek
- Het EcoTeam
- Het feedbacksysteem

Het werkboek

Bestaat naast informatie uit zes themahoofdstukken. Het vraagt u de huidige situatie te bekijken en geeft suggesties en ideeën om mee aan de slag te gaan.

Het EcoTeam

Met bijvoorbeeld vrienden, buurt- en/of clubgenoten vormt u uw EcoTeam. Dit team komt 1 keer per maand bij elkaar om de bereikte resultaten te bespreken, het nieuwe thema door te nemen en ervaringen en ideeën uit te wisselen. Dit werkt zeer stimulerend en wordt nog versterkt doordat u op de hoogte gehouden wordt van de effecten van uw inspanningen en die van de overige EcoTeams.

Het feedbacksysteem

Een belangrijk aspect van het GAP principe is het feedbacksysteem, het zichtbaar maken van de individuele en gezamenlijke resultaten. Een lid van het EcoTeam verzamelt cijfers van de maandelijkse gas-, water- en elektriciteitsstanden, van de kilo's afval die buiten gezet worden of van de gereden kilometers en berekent het teamgemiddelde. Die cijfers dalen drastisch na het nemen van eenvoudige maatregelen. De gegevens van alle EcoTeams worden centraal verzameld op de zgn. GAP-meldpunten. Ze worden bij elkaar opgeteld en vertaald in zichtbare effecten op het milieu, waardoor duidelijk wordt wat een enorme bijdrage individuele inspanningen hebben!

Via een nieuwsbrief worden de EcoTeams van de (inter)nationale gegevens op de hoogte gehouden. Behalve in Nederland zijn er EcoTeams actief in Canada, Amerika, Zweden, Duitsland, Engeland, Noorwegen en Finland.

"Niemand kan mensen dwingen de aarde te redden, we doen dingen uiteindelijk alleen omdat wij er zelf de zin van inzien."

-Jonathan Porritt-

GAP Nederland

In Nederland is in 1991 met een start-subsidie van het VROM, het EcoTeam Programma uitgetest. GAP Internationaal ontving van de Europese Commissie een subsidie om het GAP-idee te verbreiden in Europa. Met bestaande organisaties brengt GAP het programma onder de aandacht van een zo groot mogelijk publiek.

Wat kunt u doen?

Een Ecoteam beginnen! Neem contact op met een meldpunt van GAP. Het vormen van een EcoTeam kunt u het best samen doen met iemand die net zo enthousiast is als u. Het werven kan op verschillende manieren: benader mensen persoonlijk, nodig mensen uit voor een informatiebijeenkomst of hang de folder op over het EcoTeam programma (aan te vragen bij de Stichting GAP Nederland, telefoon 070-3466995). Zodra u zes tot tien mensen bij elkaar heeft is uw EcoTeam een feit. Het meldpunt stuurt u dan de werkboeken toe, à f25,- per stuk

P E R S B E R I C H T

Bodemproject Natuur en Milieucentrum Ter Kleef

In het Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef te Haarlem, is van 6 september 1993 tot en met 2 januari 1994 de expositie 'Bodem, grond van ons bestaan' te bezichtigen

Deze expositie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden laat zien hoe dieren en planten, maar ook wijzelf afhankelijk zijn van de bodem. Er is speciale aandacht voor de gevolgen van ontwatering, overbemesting en gewasbestrijding. Als aanvulling op deze expositie wordt informatie gegeven over bodemonderzoek en bodemsanering in Haarlem.

Andere activiteiten

Op zondag 24 oktober 1993 wordt naar aanleiding van de expositie van 11.00 uur tot en met 16.00 uur een 'Bodemdag' georganiseerd.

Op zondag 14 november 1993 vindt er een kindermiddag over bodemdiertjes plaats, georganiseerd door het IVN, afdeling Haarlem en omgeving. Dit is van 13.00 uur tot 16.00 uur.

De openingstijden van het Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef zijn van maandag tot en met vrijdag van 9.00 tot 15.30 uur en zondag van 12.30 tot 15.30 uur. Zaterdag en feestdagen gesloten.

Organisatie: Natuur en Milieu Ter Kleef

Adres: Kleverlaan 9

Plaats: Haarlem

Inlichtingen: 023-258181 Jeroen Püttmann, Elisa Ginton

16 juni 1993

excl. porto. In het werkboek staat uitgebreid beschreven hoe een eerste bijeenkomst er uit zou kunnen zien en hoe u verder gaat. Gedurende een half jaar komt het EcoTeam maandelijks twee uur bij elkaar.

Enkele reacties:

"Door het eenvoudig meten van de standen kreeg ik goed inzicht in mijn situatie. Dat stimuleerde me om verder te gaan en steeds naar nieuwe mogelijkheden te zoeken, en dat blijft."

"Het meedoen aan het EcoTeam Programma blijkt een kleine tijdsinvestering met een onverwacht hoge opbrengst voor het behoud van onze aarde."

"Dit is de eerste methode die werkt vanuit het mogen en kunnen in plaats van moeten en schuld"

Stichting GAP

Prins Hendrikplein 18
2518 JC Den Haag
Tel. 070-3466995, Fax 070-3638329

Overleg natuurbeschermings-organisaties (Dick van Galen)

Behoeftte aan overleg

Al enige tijd bestond bij verschillende organisaties, betrokken bij natuurbeschermingsactiviteiten, de behoefte om te komen tot een regelmatig overleg met het Recreatieschap Spaarnwoude.

Waarom is overleg wenselijk

Tot nu toe heeft kennisname van inrichtingsplannen of veranderingen in de bestaande inrichting, plaats gevonden bij een eventuele inspraakprocedure of realisatie. Bij organisaties of leden hiervan, leedden dikwijls ideeën om het aspect natuur meer kansen te geven. Deze kunnen betrekking hebben op veranderingen van de inrichting of beheer. Deze ideeën werden vaak onvoldoende opgepikt door het Recreatieschap, omdat ze te ver in procedure worden ingebracht. Ambtelijk of bestuurlijk zit alles dan al muurvast. De verwachting is dat dit door middel van het overleg beter zal functioneren.

De aanzet tot het overleg

Najaar 1992 vond op initiatief van de Stichting Zuid-Kennemerland Natuurlijk (ZKN) en de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer (VNLB); een bijeenkomst plaats tussen vertegenwoordigers van beide stichtingen en het Recreatieschap Spaarnwoude. Doel was het bespreken van de mogelijkheid tot instellen van een regulier overleg orgaan.

Instellen van een werkgroep

Als resultaat van deze bijeenkomst, is op 8 januari 1993 ingesteld de Werkgroep Natuur- en Landschapsbeheer Spaarnwoude.

Doel van de werkgroep

Het doel van de werkgroep is meningsvorming en uitwisseling van

kennis ten behoeve van natuur- en landschapsbeheer in Spaarnwoude.

Status van het overleg

Door de bureaus van het -schap ingestelde werkgroep, met behoud van de verantwoordelijkheid van de deelnemende organisaties.

Werkwijze van de werkgroep

De werkgroep brengt haar visie in bij de bureaus van het -schap en richt zich op de hoofdlijnen van het beleid. De deelnemende organisaties zullen bilateraal overleg plegen met medewerkers van de bureaus inzake specifieke planonderdelen c.q. beheerskwesties.

Wat is het belang van het -schap

Binnen de participerende organisaties is veel specifieke deskundigheid aanwezig. Denk hierbij aan plante- en vogelinventarisaties en kennis van natuurbouw en natuurbeheer. Het -schap is in deze gegevens en kennis geïnteresseerd. Een beheer of inrichting met optimale resultaten voor natuurwaarden in het gebied kan het resultaat van dit overleg zijn. Waarbij we natuurlijk rekening te houden hebben met een van de andere doelstellingen van het -schap: de recreatie.

meningsvorming en
kennisuitwisseling

deelnemers aan het overleg

-beheersbureau Spaarnwoude
-projectbureau min. LNV
-Stichting ZKN
-Stichting VNLB
-Ver. Behoud Hekslootpolder
-Mil.bur.Gewest Zuid-Kennemerland

* vertegenwoordigt de in de stichting participerende organisaties

Stichting Vogelrampenfonds

Pr. Mauritslaan 117 - 2051 KC Overveen - Tel.: 023-255646 - Postbank: 199399
Tel.: Hospitaal: 023-255302

De redactie ontving dit jaar wederom de "berichten uit het vogelhospitaal": het jaarverslag van de stichting Vogelrampenfonds over de periode juli 1991 - juli 1992. Omdat dit verslag te lang is om in zijn geheel over te nemen, laten we hieronder enige markante gedeeltes ervan volgen.

In 1991 werden 3316 hulpbehoevende dieren binnen gebracht, waaronder een (knobbel?)zwaan. Wij citeren: In juli werden we gebeld door een mevrouw die had zitten vissen aan de Delft. Terwijl ze haar boterham opat, passeerde een moederzwaan met jongen. Ze gooide het dier een klein stukje brood toe dat kennelijk naar meer smaakte, want de zwaan klom dadelijk aan land om de rest op te halen. Panisch van schrik weerde de vrouw de vogel af met haar hengel, waar toevallig een vis aan zat. De zwaan slokte de vis met haak en al op, voor ze zich weer in het water terug liet jagen. Er kwamen 2 kikvorsmannen aan te pas, die er echter niet in slaagden het dier te pakken. Pas een derde brandweerman, die spontaan uit zijn kleren schoot, kon het dier vangen en wist de vishaak te verwijderen.

Opmerkelijk groot was het succes met de revalidatie van binnengebrachte eidereenden: van de 98 met Polymorphuswormen besmette vogels konden er 87 weer worden uitgezet. Om de kans op herbesmetting te verkleinen, werden die helemaal naar de Zuidhollandse eilanden gebracht.

De Rijksuniversiteit van Leiden constateerde een onverwachte teruggang van het aantal merels in Nederland. De oorzaak schijnt moeilijk te achterhalen te zijn. Van de 199 merels die in het Vogelhospitaal werden binnengebracht, konden er 127 weer worden uitgezet.

Van de Algemene Inspectie Dienst kreeg men ca.100 Palmtortels uit Senegal binnen die illegaal het land waren binnengekomen in twee onwaarschijnlijk kleine kistjes. Op vier na, konden deze vogels behouden worden en overgebracht naar Avifauna.

Wegens het 150-jarig bestaan van C&A kreeg het hospitaal f 5000,- aangeboden, waarvoor een nieuwe watertafel werd aangeschaft; de oude was hard aan vervanging toe.

Van een schoonmaakmiddelenproducent ontving men f 2000,-, waarvoor vis werd gekocht.

Onder de vele honderden vogels die weer gezond konden vertrekken, waren 4 Bosuilen, 1 Buizerd, 2 Ransuilen, 1 Smelleken, 10 Torenavalken, 26 Knobbelzwanen en 10 Futen.

In het najaar begon weer de intocht van egels, waaronder een dier met het ballon-syndroom: vanwege de lucht die zich onder zijn huid ophoopte, zwol het op tot monsterachtige proporties. Na enkele behandelingen met een injectienaald waarmee die lucht kon worden verwijderd, kon het diertje, samen met 33 soortgenoten, in het voorjaar weer gezond vertrekken.

Op Oudejaarsavond stond in het Haarlems Dagblad een grote foto van een moeder-eend met 9 pulletjes, die via de dierenambulancedienst werden binnengebracht. Acht eendjes groeiden voorspoedig op.

In februari kreeg het hospitaal f 3397,20 als vergoeding voor de schade die geleden werd na de ramp met de ertstanker Borcea in 1988. Omdat het hier een schikking betrof kon met dit bedrag slechts 40% van de gemaakte onkosten bestreden worden. Toch was het een meevaller, omdat de behandeling destijds gerealiseerd kon worden door de vele extra giften van eigen donateurs. De versleten pompen van de zeevogelbassins konden nu vervangen worden.

Dankzij financiële steun van verschillende verenigingen en stichtingen kon een tweede quarantaine verwezenlijkt worden. Ook scholen dragen hun steentje bij, zoals de Julianaschool in Overveen en het Mendelcollege in Haarlem.

Maar er is natuurlijk een chronisch gebrek aan geld. Het verslag eindigt dan ook met een oproep voor een financiële bijdrage. Een oproep die wij graag aan u doorgeven.

✓ Vogelexcursie Hekslootpolder

Zondag 17 oktober

I.s.m. de Vereniging Behoud de Hekslootpolder en de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Met aandacht voor de vele trekvogels en de eerste wintergasten.

Vertrek: 8.00 uur; hoek Vondelweg/Spaarndamseweg, Haarlem-Noord.

Duur: 2 uur. Kijker aanbevolen.

Informatie: Fred Hagens 023-312427.

✓ Dialezing Taimyr

Dinsdag 19 oktober

I.s.m. de KNNV en de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Dhr. Nico Groen toont de interactie tussen poolvossen, lemmingen en steltlopers op het siberisch schiereiland Taimyr.

Aanvang: 20.00 uur; zalencentrum Overveen,

Ramplaan 108, Haarlem.

✓ Kinderactiviteiten

Zondag 14 november: NME-centrum Ter Kleef.

Voor kinderen vanaf 4 jaar zijn er diverse activiteiten rond de tentoonstelling "bodem". Duur: van 14.00 tot 16.00 uur;

NME-centrum Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem.

Informatie: Hetty van Halder 023-246488.

✓ Vogelexcursie

Zondag 21 november: Kennemerduinen.

I.s.m. de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 8.30 uur; Parnassia, Bloemendaal aan Zee.

Duur: 2 uur. Toegangkaart verplicht. Kijker aanbevolen.

Informatie: Eric van Bakel 023-257228.

Excursie ecologisch beheer

Zondag 28 november: Landgoed Groenendaal

Vernieuwende inzichten in het beheer van natuurgebieden brengen het leven terug in een verpauperd bos.

Vertek: 11.00 uur; Restaurant Groenendaal, Heemstede.

Informatie: Mieke Wilmink 023-287528.

Deelname aan de activiteiten is gratis. Voor eventuele toegangskaarten dient men zelf te zorgen.

**Aanmelden voor de activiteiten is niet nodig!
De activiteiten gaan altijd door!**

Bij de activiteiten zijn honden niet toegestaan!

Om parkeeroverlast op de terreinen te voorkomen, wordt men verzocht om gebruik te maken van de fiets of het openbaar vervoer.

Excursieprogramma

Najaar 1993

Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie, afdeling Haarlem en omstreken

Secretaris: Mw.L. Sminck, Van Oosten de Bruynstraat 147 2014 VP Haarlem, Tel.023-314763

Uiterweg 294 - Aalsmeer 02977 - 24949

Rondleiding Heemtuin Hillegom

Zondag 12 september

Vertrek: 11.00 uur,

ingang heemtuin, Cuperuswende, Elsbroek, Hillegom

Duur: 1,5 uur.

Informatie: Wil van Beek, 02520-17668.

Fietsroute "Wegen voor de natuur"

Zondag 26 september

Ter gelegenheid van de landelijke IVN-dag is een beschreven fietsroute gemaakt met als thema: "wegen voor de natuur". De route die men op eigen gelegenheid kan volgen, voert door het oude strandwallenlandschap in de omgeving van Haarlem. De route is gratis te verkrijgen in de Groene Winkel van het IVN. Deze staat van 11.00 tot 15.00 uur opgesteld op het terrein van het NME-centrum Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem; tevens begin- en eindpunt van de route. Ter inzage geeft een fotoboek een indruk van de bezienswaardigheden.

Informatie: Emmy van de Wiel 023-246723.

Paddestoelendag

Zondag 3 oktober: Landgoed Elswout

Jaarlijks evenement met een gevarieerd aanbod aan activiteiten:

- Dialezing Paddestoelen van 11.00 t/m 15.00 uur, telkens op het hele uur. Duur: 30 minuten.
- Paddestoelenexcursie: direkt aansluitend op de dialezingen. Duur: 1,5 uur.
- Tentoonstelling: te bezichtigen van 10.30 tot 16.00 uur.
- Speciaal voor de kinderen is er een kabouterpad uitgezet en een speelhoek ingericht.
- De Groene Winkel van het IVN is de hele dag aanwezig. Daar is ondermeer een beschreven wandelroute van het landgoed verkrijgbaar. Toegangskaart verplicht.

Informatie: Erna Schreuder 023-314647.

Hr Th J. H. J. Heemtuin
Heemtuin
2101 KJ Heemtuin
293

*eerste Tocht
Wegwijzer*

*John Sminck
248228 (Lya Sminck)*

*Ramplozw 99
hoek met
erker*